

Toevertrouwd aan Het Limburgs Landschap

Erfgoednota

Het Limburgs Landschap,
de provinciale trust van Limburg

Stichting
het Limburgs
Landschap

Vastgesteld door het Algemeen Bestuur op 19 oktober 2016

Inhoudsopgave

	Blz.
Inhoudsopgave	3
Voorwoord	4
1. Het Limburgs Landschap, meer dan natuurbeheer	7
a. Opkomen voor landschapsschoon en erfgoed, al vanaf de oprichting	7
b. Verwerving en beheer van terreinen door de jaren heen	8
c. Duiding van het gebouwd erfgoed	9
d. Bestaand erfgoedbeleid: Beleidsplan, Gebouwenbeleid	10
e. Recente ontwikkelingen	11
2. Het erfgoed in Limburg	13
a. De verweving van natuur, landschap en erfgoed	13
b. De spelers in de provincie	14
c. Samenwerking in de provincie, erfgoedplatform	18
d. Lokale betrokkenheid, betekenis voor publiek en media	19
3. Het Limburgs Landschap als provinciale trust	21
a. De trustgedachte	21
b. Verantwoordelijkheid voelen en nemen	22
c. Uitgangspunten provinciale trust	22
d. Gebruik, functies, samenwerking met ondernemers	25
4. De toekomst van het Limburgs erfgoed in goede handen	29
a. Doorontwikkeling als provinciale trust	29
b. De organisatie, POM, Erfgoedcommissie	29
c. Financiering	32
d. Publiek, openstelling, communicatie	32
e. Samenwerking met andere organisaties, lokale betrokkenheid, de rol van vrijwilligers	33
f. Versterking van de positie in de samenleving	35
Slotwoord	36
Bronnen	37
Colofon	38
Bijlage 1: Overzicht van het groen erfgoed van Het Limburgs Landschap (2016)	39
Bijlage 2: Overzicht van het gebouwde erfgoed van Het Limburgs Landschap (2016)	40
Bijlage 3: Overzicht van de ingangen Onderaardse Kalksteengroeves van Het Limburgs Landschap	43

Voorwoord

In de statuten van Stichting het Limburgs Landschap staat al sinds haar oprichting dat zij naast de zorg voor waardevol landschap ook het in stand houden en beheren van monumenten tot haar taak rekent. In de loop der jaren is het besef steeds meer doorgedrongen dat monumenten zowel een eigen verhaal vertellen (bijv. door de aanwezigheid van bouwsporen) alsmede een sociaal verhaal door de koppeling met de gebruikers en de aanpassingen die zij gedurende eeuwen hebben doorgevoerd in het gebouw.

Daarnaast draagt het omringende landschap de sporen van de gebruikers van de monumenten in de buurt of soms van verder weg. Bijzondere landschapsstructuren en -elementen vanuit het verleden worden ook wel ‘groen’ erfgoed genoemd. In het buitengebied zijn er veel relaties tussen monumenten en landschap. Zowel ‘rood’ als ‘groen’ vertellen daarmee het verhaal van Limburg. Binnen het werk van Het Limburgs Landschap heeft vooral vanaf de jaren zeventig van de vorige eeuw de inzet voor natuur en landschap als ‘groen’ erfgoed terecht veel aandacht gekregen.

Het behoud van ‘rood’ en ‘groen’ erfgoed behoort tot de kerntaken van de stichting. Een goede prioritering en daaraan gekoppeld ook een ontwikkeling van die twee categorieën zorgt tegelijkertijd voor het behoud van de eenheid tussen ‘rood’ en ‘groen’ erfgoed. Het is juist die eenheid die het verhaal van Limburg vertelt. Daar ontleen de provincie en haar inwoners een groot deel van hun identiteit aan. Door het leren kennen van de onderliggende waarden kan de waardering en het respect, en daarmee het draagvlak voor het behoud, vergroot worden. Uit diverse (economische) onderzoeken blijkt het belang van authentieke landschappen voor welzijn, vestigingsklimaat, recreatie en toerisme. Daarmee is behoud van erfgoed niet alleen een zachte waarde maar blijkt deze zich ook economisch te vertalen.

Ondanks dat Het Limburgs Landschap zich al in de jaren ‘30 inzette voor bijvoorbeeld Kasteel Bleijenbeek en in 1947 Kasteel Neercanne kocht en restaureerde, is er nooit een overkoepelende ‘eigen’ erfgoedvisie opgesteld. Per restauratieproject worden de afwegingen gemaakt en projectplannen uitgewerkt. Wel is er in 2008 door het bestuur een richtinggevende gebouwenmotie vastgesteld als afwegingskader voor verwervingen en beheer. Aangezien er in de loop der jaren een groot aantal monumenten aan Het Limburgs Landschap is toevertrouwd en de stichting steeds vaker als ‘vangnet’ te hulp wordt geroepen, achtte de stichting de tijd rijp een eigen erfgoedvisie op te stellen.

Uit deze visie spreekt een zekere ambitie. Het Limburgs Landschap wil met deze visie vooral haar rol binnen het erfgoedveld in Limburg nader beschrijven en etaleren. Een rol die zich vanuit de natuur- en landschapsbescherming steeds meer ontwikkeld heeft in de richting van een brede erfgoedorganisatie. Het Limburgs Landschap wenst zich te profileren als provinciale trust, in navolging van bijvoorbeeld Het Drentse Landschap en Geldersch Landschap en Kasteelen. Het grote voorbeeld is daarbij de National Trust die al meer dan een eeuw in Engeland, Wales en Noord-Ierland opereert. De National Trust blijkt in staat miljoenen Britten aan zich te binden.

Het Limburgs Landschap als trustorganisatie kan een belangrijke bijdrage leveren aan de toekomst van Limburg. Het biedt nieuwe perspectieven bij het herbestemmen van gebouwen. Het Limburgs Landschap kan met nieuwe activiteiten komen om de leefbaarheid in de dorpen en op het platteland te vergroten of om het belang van het landschap te dienen. Ook kan Het Limburgs Landschap zo bij uitstek het cultureel erfgoed dicht bij een breed publiek brengen.

Al vele jaren levert Het Limburgs Landschap een opmerkelijke bijdrage aan de economie van deze provincie in de vorm van interessante producten en werkgelegenheidskansen. Dat deed ze al vanuit haar taak als natuurbeheerder en erfgoedorganisatie; als provinciale trust zal ze deze bijdrage verder kunnen uitbouwen. Op dit moment levert de stichting al een directe bijdrage aan de Limburgse economie via het stimuleren van de lokale werkgelegenheid, dankzij onderhoud en restauratie van gebouwen en parken in combinatie met bijzondere herbestemmings- en exploitatiemogelijkheden, ook voor het bedrijfsleven. Indirect gebeurt dat via de bijdrage van ons monumentaal erfgoed en landschap aan het toerisme.

In de visie worden ook de bestuurlijke kaders beschreven die Het Limburgs Landschap hanteert voor haar monumentenbeleid. De visie moet immers houvast bieden om er voor te zorgen dat onderbouwde keuzes gemaakt blijven worden bij de zich steeds weer aandienende projecten. Aangezien Het Limburgs Landschap in de gehele provincie actief is, is dat gezien de erfgoedopgave die er in heel Limburg ligt, beslist noodzakelijk. Alleen zo kan Het Limburgs Landschap waarmaken dat het aan hen toevertrouwde erfgoed ook duurzaam in stand gehouden kan worden. Het Limburgs erfgoed is bij Het Limburgs Landschap in goede handen, nu en in de toekomst.

Lomm, oktober 2016

Wendy Raab, voorzitter

Ger Frenken, directeur-rentmeester

Het Limburgs Landschap, meer dan natuurbeheer

a. Opkomen voor landschapsschoon en erfgoed, al vanaf de oprichting

Stichting Het Limburgs Landschap is in 1931 opgericht. In de beginjaren was men vooral actief op het gebied van lobby en belangenbehartiging. Het prachtige Limburgse landschap stond in de jaren dertig onder zware druk als gevolg van de crisis en de daarmee samenhangende werkgelegenheidsprojecten middels grootschalige ontginningen van zogenaamde 'woeste gronden'. De voorgenomen ontginning van de Boshuizerbergen bij Venray vormde zelfs de directe aanleiding voor de oprichting van Het Limburgs Landschap. Pas in 1940 werd echter het eerste terrein aangekocht: het Sarsven van 11 ha. Geleidelijk werd de focus verlegd naar bescherming van natuur- en landschapsschoon middels aankoop. Zeven jaar later, in 1947, werd het eerste gebouwde monument verworven: Kasteel Neercanne. Met behulp van particuliere middelen, schenkingen en giften zijn het landgoed en kasteel indertijd aangekocht en de jaren daarna grondig hersteld en gerestaureerd. Nu is het een van de parels in het eigendom van de stichting. Dit illustreert dat er bij de eerste bestuurders van de stichting al belangstelling bestond voor het cultuurhistorisch gebouwde erfgoed. Dat is ook niet zo verwonderlijk, omdat natuur, landschap en gebouwd erfgoed nauw met elkaar verweven zijn. Het landschap is de resultante van eeuwenlang gebruik en aanpassing. Dat is in heel Nederland zo, maar in het oude cultuurlandschap van Limburg wel heel nadrukkelijk.

*Kasteel Neercanne als
voorbeeld van erfgoed in een
bijzondere omgeving*

Enkele bijzondere voorbeelden van kenmerkend Limburgs erfgoed in de terreinen. Bijlage 1 geeft een meer uitgebreid overzicht van het groen erfgoed van Het Limburgs Landschap.

b. Verwerving en beheer van terreinen door de jaren heen

De eerste voorzichtige terreinaankopen vonden plaats tijdens en direct na de oorlog. Eerst in de zestiger jaren nam dit, gesteund door rijk en provincie op basis van het nationaal veiligstellingsplan voor natuurgebieden, een grotere vlucht met onder meer de verwerving van het landgoed de Hamert. In 1967 bezat de stichting 771 ha en begin jaren zeventig al 1487 ha.

In 1975 bracht de rijksoverheid de drie groene nota's uit: Nationale Parken, Nationale Landschappen en de Relatienota landbouw en natuur. De stichting kreeg een belangrijke rol in de verwerving van door de overheid daartoe aangewezen landbouwgronden, de zogenaamde reservaatgronden.

Daarnaast vervulde de stichting indertijd ook regelmatig een vangnetfunctie voor de instandhouding van zogenaamde NSW-landgoederen. De NSW (Natuurschoonwet 1928) is primair een fiscale wet, bedoeld om bij o.a. vererving het uiteenvallen van de natuurhistorisch en landschappelijk vaak zeer fraaie landgoederen te voorkomen. Ondanks de fiscale voordelen van de NSW, werd het in de jaren zeventig en tachtig, o.a. door de loon- en prijsontwikkeling, voor veel particulieren toenemend lastig om hun landgoed nog in stand te houden en werden er regelmatig landgoederen te koop gezet, terwijl er nauwelijks een markt voor was. Om dreigend groot verlies van waarden te voorkomen werd er een vangnet ontwikkeld en creëerde de overheid een aankooptitel voor NSW-landgoederen voor Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en de Provinciale Landschappen. Door de stichting werden zo indertijd onder meer de landgoederen Kasteel Arcen, Exaten, Rozendaal en Goedenraad verkregen.

Door het bossterven begin jaren tachtig enerzijds en de verheugende onverwachte positieve natuurontwikkeling in wat nu de Oostvaardersplassen heet anderzijds, kwam het natuurbeleid in een stroomversnelling. Van strikte natuurbescherming ging men via natuurbeheer naar een nieuwe aanpak: natuurontwikkeling. Niet meer defensief, maar offensief; kansen pakken en inspelen op maatschappelijke ontwikkelingen. Dit vond zijn weerslag in 1990 in het door het rijk uitgebrachte Natuurbeleidsplan middels het zeer vooruitstrevende concept van de EHS, de ecologisch hoofdstructuur, van Nederland. Deze rijksambitie om de bestaande, versnipperde natuurgebieden onderling weer te gaan verbinden, middels de aanleg van nieuwe natuurgebieden en verbindingszones heeft een enorme impuls gegeven aan de uiterst moeizame strijd om de teruggang in biodiversiteit een halt toe te roepen en waar mogelijk te keren. Steeds meer kregen ook de provincies een actieve rol bij de realisatie van dit beleid en ook voor de stichting bood dit nieuwe kansen, maar ook verantwoordelijkheden. Meer nog dan de decennia ervoor kwam het

accent te liggen op de realisatie van de EHS, binnen de haar door de provincie daartoe aangewezen zogenaamde invloedssfeer en werd aankoop en beheer van natuurgebieden de kerntaak. Inmiddels is het areaal dat aan haar zorg is toevertrouwd gegroeid van ca. 4000 ha begin jaren negentig naar ruim 8700 ha nu.

De samenstelling van de aan de stichting toevertrouwde terreinen en objecten is door de verschillende motieven en accenten die speelden bij de verkrijging zeer divers en uiterst waardevol, vaak veel waardevoller dan bij de aanvankelijke verwerving werd gedacht. Nadere inventarisatie en onderzoek om verantwoord beheerplannen op te kunnen stellen leverden vaak verrassende cultuurhistorisch zaken op. Ons Limburgse landschap laat zich lezen als een boek, een dik boek, en als je nog weer eens leest ontdek je steeds weer nieuwe zaken uit het verleden. Direct in het oog springend zijn, naast de karakteristieke en vaak monumentale bebouwing, natuurlijk de vele nog aanwezige zichtbare landschapspatronen en -elementen, maar onderliggend zorgt ook letterlijk de gelaagdheid van ons landschap voor veel fascinerende zaken. De stichting is zich dan ook zeer bewust van haar grote verantwoordelijkheid op dit vlak bij het beheer van haar terreinen.

c. Duiding van het gebouwd erfgoed

Na de veiligstelling in 1947 van Kasteel Neercanne met omringend landgoed heeft het gebouwd erfgoed zich in de loop der jaren geleidelijk uitgebreid met andere kenmerkende monumenten. In 1971 werd Kasteel Goedenraad aangekocht en aansluitend gerestaureerd. In dezelfde periode werd ook landgoed Rozendaal bij Montfort verworven met de monumentale boerderijen Koningshof, Herenhof en Schrevenhof. In 1976 was er de Geuldalactie waardoor het mogelijk werd de eerste cultuurgronden met hoogstamboomgaarden en gebouwd erfgoed zoals de Wittemer Molen en een vakwerkm monument bij Cottessen te verwerven. In datzelfde jaar werd ook het landgoed Kasteel Arcen aangekocht en sindsdien is dit ontwikkeld tot het bijzondere ensemble Kasteeltuinen Arcen. Door de jaren heen zijn er tal van kleine en grote objecten verworven, die alle bijdragen aan het brede palet aan erfgoed dat bij het Limburgs Landschap geborgd is: kastelen, (water)molens, boerderijen, vakwerkhuisen, onderaardse kalksteengroeves, kapellen, veldkruizen enzovoort (zie bijlage 1, 2 en 3).

Enkele bijzondere voorbeelden van kenmerkend gebouwd Limburgs erfgoed. Bijlage 2 geeft een overzicht van het gebouwde erfgoed van Het Limburgs Landschap.

d. Bestaand erfgoedbeleid: Beleidsplan, Gebouwenbeleid

Het Limburgs Landschap is al lang niet meer alleen een natuurbeschermingsorganisatie, maar stilaan ook een belangrijke erfgoedorganisatie voor Limburg geworden. De stichting richt zich van oudsher op de bescherming van waardevolle landschappen, met kenmerkende natuurgebieden ('groen erfgoed') en met karakteristieke bebouwing ('rood erfgoed'). Deze landschappen ervaren we nu als zeer waardevolle gebieden door de nog aanwezige samenhang van cultuurhistorische waarden met soortenrijkdom.

Montfort, een kasteel en zijn landschap

Al in 2006 gaf de stichting in het kader van haar 75 jarig bestaan dit standaardwerk uit, waarin de samenhang van 'huis en goed' werd geëtaleerd en een oproep werd gedaan om in onderlinge samenwerking tot behoud en herstel van historische waarden in de regio te komen. In oktober 2016 is door de stichting, in het kader van haar 85-jarig bestaan, tijdens de archeologiedagen o.a. de compleet herstellde kasteeltuin, als onderdeel van een groter gebiedsplan feestelijk geopend. Ook de provincie, de gemeente en de lokale stichting Kasteel Montfort hebben zich voor herstel van de tuin ingezet. Zonder deze gezamenlijke inzet was dit project niet geslaagd. De lokale gemeenschap heeft de plek inmiddels omarmd. Een actieve vrijwilligersgroep draagt bij aan het onderhoud en versterkt daarmee de regionale identiteit voor velen.

In het **Beleidsplan 2010-2020** wordt benadrukt dat de stichting een toenemende verantwoordelijkheid heeft voor in landschappelijk opzicht belangrijke gebieden, met inbegrip van de kenmerkende gebouwde elementen daarin. Met name de oude cultuurlandschappen met hoge zeldzaamheidswaarde, waarvoor de provincie Limburg een internationale verantwoordelijkheid heeft, verdienen de aandacht. Voorbeelden zijn het landschap van de Maasterrassen en het oude cultuurlandschap van Zuid-Limburg (Mergelland). Het Beleidsplan vestigt de nadruk op het *integraal denken en handelen* van de stichting met betrekking tot de combinatie van 'huis en goed': gebouwd erfgoed in de context van het bijbehorende landschap.

Omdat Het Limburgs Landschap in toenemende mate werd geconfronteerd met verzoeken om monumentale gebouwen te verwerven en zo veilig te stellen, heeft de stichting in september 2008 een **Nota Gebouwenbeleid** vastgesteld. Deze geeft het afwegingskader voor de verwerving, (her)bestemming en instandhouding van gebouwd erfgoed. De nota maakt daarmee verantwoorde keuzes en maatwerk mogelijk.

*Van boven naar beneden:
Nieuw Ehrenstein
Torenmolen Gronsveld
Kaldenbroek*

e. Recente ontwikkelingen

De verwachting is dat de komende jaren behoud van erfgoed meer en meer in de knel zal komen en dat de vraag om hulp bij instandhouding en beheer van monumenten zal toenemen. De behoefte aan een beheerorganisatie die op dit vlak professionaliteit en ervaring bundelt en in praktijk brengt zal eveneens toenemen. Want: het beheer van erfgoed is een vak dat professionaliteit, vakmanschap en ervaring vereist.

Enkele voorbeelden:

Een aantal gemeenten met erfgoed in eigendom, heeft besloten dat bezit en beheer van monumenten 'niet tot hun kerntaken behoort'. Om de objecten veilig te stellen, hebben ze het beheer recent overgedragen aan Het Limburgs Landschap, die zij daartoe beter geoutilleerd achten.

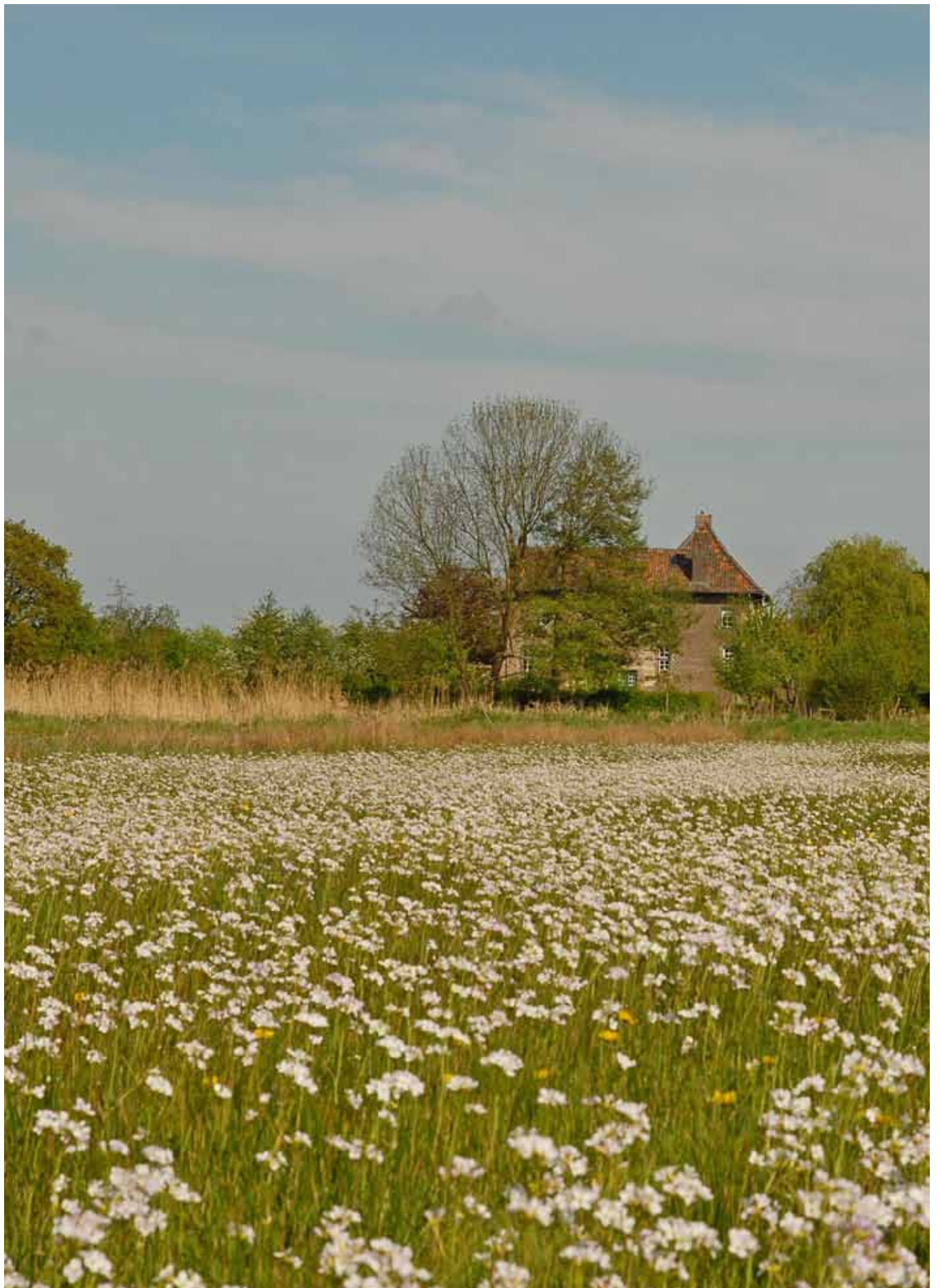
Bij de kerkgemeenschappen leidt terugloop van het aantal actieve gelovigen en daarmee samenhangende giften ertoe dat beheer van religieus erfgoed steeds moeilijker te financieren wordt. Daardoor valt religieus erfgoed in toenemende mate tussen wal en schip.

In Limburg zijn er relatief veel erfgoedstichtingen die zich inzetten voor het behoud van een specifiek monument (kasteel, molen, boerderij). De besturen van deze stichtingen worden geconfronteerd met strengere eisen die gesteld worden aan beheer en bedrijfsvoering. Verdergaande professionalisering is dan nodig, waaraan kleinere organisaties niet altijd kunnen voldoen. Dat heeft er bijvoorbeeld bij de Molenstichting Limburg toe geleid dat zij in nauw overleg met Het Limburgs Landschap haar objecten aan het Landschap heeft overgedragen. Zo kan de Molenstichting zich concentreren op haar kerntaak: advisering, onderzoek en belangenbehartiging voor de achterban. Daarmee kan de Molenstichting wel tevens haar kennis aan Het Limburgs Landschap ter beschikking stellen.

Particulieren met waardevol erfgoed in eigendom bieden dat – bij het klimmen der jaren – op de markt aan. Sommigen van hen hebben er hun levenswerk van gemaakt een monument te restaureren en willen dat hun inspanningen duurzaam veiliggesteld worden. Bij overerving heeft de volgende generatie niet altijd belangstelling voor overname. In een dergelijke situatie wordt regelmatig een beroep op Het Limburgs Landschap gedaan.

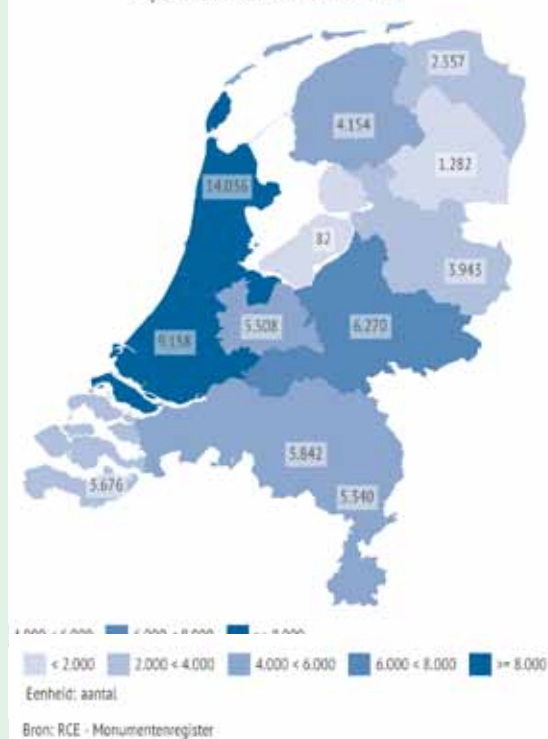

Het erfgoed in Limburg

a. De verweving van natuur, landschap en erfgoed

De provincie Limburg is rijkelijk bedeeld met de oudste cultuurlandschappen van Nederland. Er is een enorme rijkdom aan monumentaal erfgoed te vinden, en dat vindt zijn oorsprong in de eeuwenlange geschiedenis. De langgerekte, smalle zuid-noord-oriëntatie langs de Maas is een resultante van een roerig verleden, waarin tal van regimes het in het gebied voor het zeggen hebben gehad. Onder andere Romeinen, Spanjaarden, Pruisen, Oostenrijkers en Fransen zijn in het verleden heer en meester geweest over het gebied. Dat heeft tot gevolg gehad dat er een rijke verzameling aan cultuurhistorisch erfgoed is opgebouwd, als achtergelaten tekens van een verleden met afwisselende culturen. De bevolking van Limburg heeft door de eeuwen heen bescherming moeten zoeken tegen de wisselende machthebbers en tegen rondtrekkende, rovende legers. Veelal waren ze voor hun veiligheid aangewezen op de lokale verbanden, versterkte huizen en gesloten carréboerderijen. Ook lokale dorpsstructuren, plaatselijke schutterijen en een hechte gemeenschapszin zijn tastbare resultanten van het roerige Limburgse verleden. Daarnaast heeft het agrarische en religieuze leven van de bevolking zichtbare sporen in het landschap nagelaten.

Rijksmonumenten aantal actuele stand

Aantal gebouwde rijksmonumenten per provincie.
Bron: Monumentenregister, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2016

Binnen de provincie Limburg zijn 5340 Rijksmonumenten aangewezen. Dat is relatief gezien meer dan in de (grotere) buurprovincies Noord-Brabant en Gelderland, en vindt zijn oorsprong in een rijke en roerige geschiedenis. Er zijn 265 kastelen en buitens, en Limburg is de provincie met het grootste aantal watermolens. De provincie is rijk aan religieus erfgoed, een teken van het rijke Roomse leven: kerken, kloosters, veldkruizen en kapelletjes waarvan vele met het landschap zijn verweven. Als enige provincie kent Limburg een mijnbouwgeschiedenis. De onderaardse kalksteengroeven zijn van groot cultuurhistorisch en ecologisch belang. Limburg is door de eeuwen heen bij uitstek een delfstoffenprovincie geweest. De winning van vuursteen, turf, mergel en kolen hebben sporen in het landschap nagelaten. En tot vandaag de dag hebben de winningen van zand, grind en klei ingrijpende invloed, met meer of minder impact, zowel verarmend als soms ook verrijkend.

Van links naar rechts en van boven naar beneden: Kapel Kasteel Arcen, Overwinterende vleermuizen in kalksteengroeve, Fort Hazepoot, NATO-groeve, Janssenmolen Oirsbeek, Jezuïetenberg

b. De spelers in de provincie

In Limburg is een groot aantal organisaties in mindere of meerdere mate betrokken bij erfgoed. Dat varieert van het Rijk, via de Provincie Limburg en gemeenten tot regionale en lokale organisaties.

Rijk

De belangrijkste partners op rijksniveau zijn het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE). Zij stellen de kaders voor de bescherming en instandhouding van het erfgoed. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed houdt zich bezig met de vier vakgebieden monumenten, archeologie, cultuurlandschap en collecties.

De Raad voor Cultuur brengt advies uit aan het Ministerie van OCW over de aanwijzing 'Professionele organisaties voor Monumentenbehoud', de zgn. POM-status. Sinds de inwerkingtreding van de Subsidieregeling Instandhouding Monumenten op 1 januari 2013 vervangt de POM-status de AOM-status (Aangewezen Organisaties voor Monumentenbehoud). Tot 2013 had Het Limburgs Landschap de AOM-status. Momenteel is de aanvraag om de POM-status te verkrijgen in behandeling bij de RCE.

Provincie

De provincie is door de overdracht van een aantal rijkstaken sinds enkele jaren op een breed terrein van grote betekenis voor het erfgoedbeleid. Provinciale Staten van Limburg hebben zeer recent (2016) dan ook een drietal samenhangende erfgoednota's vastgesteld.

Programma Belvédère

Van 1999 tot en met 2009 heeft het Programma Belvédère de inzet van cultuurhistorie bij ruimtelijke transformaties gestimuleerd. Het doel van Belvédère was om de cultuurhistorie meer richtinggevend te laten zijn in de ruimtelijke inrichting van Nederland. Het gedachtegoed van Belvédère is inmiddels wettelijk verankerd in de modernisering van de monumentenzorg en heeft in 2011 beleidsmatig een vervolg gekregen via de Visie Erfgoed en Ruimte, Kiezen voor Karakter. Het programma heeft ook in de Provincie Limburg de richting bepaald voor het denken over erfgoed en heeft de basis gelegd voor het beleid van integraal behoud, beheer en benutting.

Nieuwe wet voor het cultureel erfgoed

Op 1 juli 2016 is de nieuwe Erfgoedwet van kracht geworden: een integrale wet die betrekking heeft op museale objecten, musea, monumenten en archeologie op het land en onder water. Samen met de nieuwe Omgevingswet die in 2019 ingaat, maakt de Erfgoedwet een integrale bescherming van cultureel erfgoed mogelijk. De nieuwe Erfgoedwet bundelt bestaande wet- en regelgeving uit zes verschillende wetten voor behoud en beheer van het cultureel erfgoed in Nederland. Het uitgangspunt is dat de beschermingsniveaus zoals die in de huidige wetten en regelingen gelden tenminste worden gehandhaafd.

In de Erfgoedwet legt de Rijksoverheid vast wat erfgoed is en hoe daarmee wordt omgegaan, wie daarbij welke verantwoordelijkheden heeft en hoe het toezicht daarop wordt uitgeoefend. Uitgangspunt is dat de verantwoordelijkheid voor de bescherming van het cultureel erfgoed waar mogelijk bij de eigenaren en beheerders zelf ligt.

Monument in Beweging , het beleidskader voor monumenten 2016-2019

Samenvattend zijn de ijkpunten voor het provinciaal monumentenbeleid:

1. De intrinsieke waarde van het monument is belangrijk waarbij niet alleen naar het gebouw wordt gekeken maar ook naar het verhaal dat het gebouw vertelt en zijn plaats in de Limburgse geschiedenis.
2. Een monument moet een toekomstvaste functie/bestemming hebben.
3. Van belang is dat bijzondere aspecten zoals duurzaamheid, verstedelijking en plattelandontwikkeling in het beleid worden meegenomen.
4. Financiële ondersteuning moet gericht zijn op het hoogst mogelijke (maatschappelijk) rendement.
5. Het beleid betreft niet alleen het monument zelf maar ook zijn omgeving.
6. Lokale betrokkenheid wordt gestimuleerd.
7. Waar mogelijk worden verbindingen gelegd met natuur, recreatie, toerisme, sport, cultuur, leefbaarheid e.a..
8. Binnen het beleid moet ruimte zijn voor maatwerk en flexibiliteit.

Het beleidskader geeft een beschrijving van de karakteristieken van het Limburgs erfgoed en beschrijft de mogelijkheden waarmee de Provincie Limburg de komende jaren het monumentenbeleid zal ondersteunen en stimuleren.

Vooraf de nota Monument in beweging heeft veel raakvlakken met het werk van Het Limburgs landschap. Uit de andere nota's is voor de stichting vooral van belang de instelling van een erfgoedloket waarin functies en kennis van de erfgoedorganisaties kunnen worden gebundeld en ontsloten.

Toekomst voor erfgoed, beleidskader met uitvoeringsprogramma Immaterieel erfgoed 2016 t/m 2019

De provincie wil bevorderen dat erfgoedorganisaties hun collecties meer gaan ontsluiten en voorts zich inzetten om de verhalen verbonden aan het erfgoed zichtbaar te maken en te houden. Ze geeft daarvoor een vijftal verhaallijnen aan: het verhaal van de tijd (de canon van Limburg), het verhaal van de taal (het Limburgs levend houden), het verhaal van de volkscultuur (bv Vastelaovendscultuur), het verhaal van het mijnverleden en het verhaal van gebouwd en archeologisch erfgoed.

Via drie actielijnen wil zij dit realiseren:

1. Erfgoed beleven: fysiek en digitaal collectiebeheer om dit te ontsluiten voor een breed publiek.
2. Erfgoed op orde: middels het instellen van een erfgoedloket functies van huidige erfgoedorganisaties bundelen en bestaande erfgoedorganisaties samen brengen.
3. Erfgoed kapitaliseren: middels een erfgoedregeling samenwerking en ondernemerschap bevorderen, mede gericht op het betrekken en bereiken van meer jeugd.

Archeologie in de etalage! Richtinggevend kader archeologie met actielijnen voor de periode 2016-2019

De provincie wil een grotere zichtbaarheid voor archeologisch erfgoed, het verhaal daarbij vertellen en presenteren, expertise bundelen en één goed toegankelijk en inspirerend depot met vondsten. Ze heeft daarvoor drie actielijnen / vensters ontwikkeld;

1. Archeologie in beeld en binnen bereik: verhalen, vondsten en kennis bundelen en ontsluiten voor een breed publiek van jong tot oud.
2. Archeologie in verbinding: vanuit het isolement van de ruimtelijke ordening archeologie verbinden met de dagelijkse leefwereld van de samenleving.
3. Archeologische basis op orde: gericht op het doelgericht en efficiënt invullen van de wettelijke archeologische verplichtingen in heel Limburg.

Gemeenten

Veranderingen in het beleid zorgden ervoor dat steeds meer verantwoordelijkheden van de provincie bij de gemeenten neergelegd zijn, met name op het vlak van vergunningverlening. De gemeenten kunnen voor de uitvoering van de wet terugvallen op o.a. het Steunpunt Archeologie en Monumenten (SAM) en op het beleidsplatform Erfgoed Limburg. Met een aantal gemeenten werkt de stichting voorts intensief projectmatig samen bij de veiligstelling van monumentaal erfgoed.

Fondsen

Een aantal fondsen heeft een moeilijk te overschatten bijdrage geleverd om Het Limburgs Landschap te helpen

bij het verwerven, restaureren en herbestemmen van cultureel erfgoed. De belangrijkste partner is zonder twijfel de Nationale Postcode Loterij die de stichting al meer dan vijftien jaar substantieel steunt. Op de tweede plaats komt de brede steun vanuit het Prins Bernhard Cultuurfonds. Daarnaast ontvangen we regelmatig bijdragen van andere fondsen, zoals bijvoorbeeld het VSB-fonds en het Dinamofonds. De jaarlijkse bijdragen van de Stichting Robur, bedrijven voor Het Limburgs Landschap zijn voorts van grote betekenis.

Kennis- en belangenorganisaties

In Limburg zetten zich veel organisaties actief in voor het cultureel erfgoed. Een van de belangrijke partners van Het Limburgs Landschap is de Monumentenwacht Limburg. Het Limburgs Landschap heeft nagenoeg al haar monumenten ter inspectie bij de Monumentenwacht ondergebracht. Voorts wordt vanouds veel samengewerkt met zowel de Stichting Limburgse Kastelen als met de Limburgse Molenstichting. Ook werkt de stichting regelmatig samen met de Bond Heemschut. Waar het de ruimtelijke kwaliteit van het landschap betreft trekken we vooral samen op met het IKL bij de kleine landschapselementen en bij de belangenbehartiging met de Natuur-en Milieufederatie Limburg. In relatie tot het KNHGL (Koninklijk Natuurhistorisch Genootschap in Limburg) is op het vlak van erfgoed vooral de samenwerking met de SOK (Studiegroep Onderaardse Kalksteengroeves) en de Stichting Ir. D.C. van Schaik van bijzondere betekenis. Ook heeft het Limburgs landschap goede contacten opgebouwd met partners in de wereld van kunst en cultuur, zoals met het Limburgs Museum, het Oda Park, Stichting Menno van Coehoorn, regionale heemkundekringen en het KLGOG (Koninklijk Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap).

Collega-natuurorganisaties

Het Limburgs Landschap bezit op tal van plekken in de provincie juweeltjes van landschappen. Hetzelfde geldt voor de andere twee grote terreinbeheerders Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten. Sinds jaar en dag is er sprake van een goede samenwerking met de collega-natuurorganisaties. Van de drie natuurorganisaties is Het Limburgs Landschap de meest uitgesproken regionale erfgoedorganisatie.

Lokale erfgoedorganisaties

In Limburg zijn relatief veel organisaties, die lokaal monumenten in eigendom en beheer hebben. Regelmatig werkt de stichting daar, ook projectmatig, mee samen. Actuele voorbeelden hiervan zijn de Stichting Kasteel Montfort en de Stichting Kasteelruïne Bleijenbeek. Met het Kloosterdorp Steijl is een Interreg-project in voorbereiding.

c. Samenwerking in de provincie, erfgoedplatform

De samenwerking op het gebied van erfgoed krijgt in de provincie sinds enkele jaren steeds meer gestalte middels het in 2013 door enkele organisaties opgerichte Erfgoedplatform Limburg (EPL). Het platform heeft als taakopvatting: ‘de samenwerking te versterken en tastbare, meetbare resultaten tot stand brengen op basis van samenhang tussen kennis, beheer en beleid. Het platform vergroot de effectiviteit van de belangenbehartiging, adviseert overheden en geeft het provinciale erfgoed een groter gewicht. Het bevordert de integrale benadering van rode en groene elementen, en van materieel en immaterieel erfgoed’. Het Erfgoedplatform geeft de samenwerking inhoud door kennisontwikkeling, bevorderen van maatschappelijk draagvlak, belangenbehartiging en lobby, monitoring van cultureel erfgoed, uitvoering van instandhoudings- en restauratiemaatregelen, en beheer en exploitatie van erfgoed.

De in het Erfgoedplatform deelnemende organisaties zijn:

- Bond Heemschut afdeling Limburg
- Huis voor de Kunsten Limburg
- Koninklijk Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap
- MACCH-instituut Universiteit Maastricht
- Regionaal Historisch Centrum Limburg, mede als vertegenwoordiging Geschiedenisplatform Limburg
- Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen
- Stichting Kruisen en Kapellen Limburg
- Molenstichting Limburg
- Monumentenwacht Limburg
- Stichting Limburgse Kastelen
- Stichting het Limburgs Landschap
- Stichting Restauratie Atelier Limburg
- Werkgroep Industrieel Erfgoed Limburg

Het platform richt zich op drie domeinen waarbinnen de aangesloten organisaties hun inbreng leveren: kennis, beheer en beleid. Het Limburgs Landschap opereert hierbij in de gehele breedte, echter wel met de nadruk op beheer. Door gezamenlijke acties gericht op de politiek en het algemene publiek kan het maatschappelijk draagvlak voor behoud en beheer van erfgoed verder worden ontwikkeld en bijdragen aan een steviger fundament onder het erfgoedbeheer in Limburg.

In die zin is het verheugend dat de provincie in haar recente erfgoednota's aansluit bij dit initiatief door dit te willen gaan versterken middels een in te stellen professioneel erfgoedloket.

d. Lokale betrokkenheid, betekenis voor publiek en media

Het regionale erfgoed mag zich verheugen in een rijke belangstelling van de Limburgse media. Of het nu de dagbladen zijn, de radio, TV of tijdschriften: Het Limburgs Landschap is actief en zichtbaar. Het Limburgs Landschap is met zijn initiatieven goed en positief in het regionale nieuws te vinden, en dat wordt door het publiek zeer gewaardeerd. Het geeft de organisatie een grotere bekendheid en zorgt voor draagvlak en betrokkenheid in de regio.

Dondag 11 september 2019 www.limburg.nl

achtergrond

Stichting het Limburgs Landschap

Verhalen uit het Limburgs Landschap | deel 1

De eerste inventarisatie van een gemeentelijk project met de Stichting Limburgs Landschap was de nabijgelegen van de stichting in Venen Venen

De Limburgse Dagblad

Te doen en te zien bij het Limburgs Landschap

Wat is een land? Landschap

Wat is een land? Landschap, dat is het woord van de week. Het woord is zo veelzijdig, dat het bijna onmogelijk is om het te omschrijven. Het woord is zo veelzijdig, dat het bijna onmogelijk is om het te omschrijven. Het woord is zo veelzijdig, dat het bijna onmogelijk is om het te omschrijven.

Van Waterscheide (Waterscheide) naar de Limburgse Waterscheide

Van Waterscheide (Waterscheide) naar de Limburgse Waterscheide. Het woord is zo veelzijdig, dat het bijna onmogelijk is om het te omschrijven. Het woord is zo veelzijdig, dat het bijna onmogelijk is om het te omschrijven.

A19

Het 'steenen huys' van Lottum

Eik landschap is een mix van natuur en cultuur. De stichting het Limburgs Landschap is dan ook cultuurbeheerder. Onder andere van het oude riddergoed Kaldenbroek bij Lottum.

De stichting het Limburgs Landschap

Het Limburgs Landschap is een organisatie die zich inzet voor het behoud en de ontwikkeling van het landschap in Limburg. Het is een organisatie die zich inzet voor het behoud en de ontwikkeling van het landschap in Limburg.

Kaldenbroek bij Lottum

Kaldenbroek bij Lottum is een van de vele landschappen die door de stichting het Limburgs Landschap worden beheerd. Het is een landschap dat een mix van natuur en cultuur biedt.

De stichting het Limburgs Landschap

Het Limburgs Landschap is een organisatie die zich inzet voor het behoud en de ontwikkeling van het landschap in Limburg. Het is een organisatie die zich inzet voor het behoud en de ontwikkeling van het landschap in Limburg.

Kaldenbroek bij Lottum

Kaldenbroek bij Lottum is een van de vele landschappen die door de stichting het Limburgs Landschap worden beheerd. Het is een landschap dat een mix van natuur en cultuur biedt.

Het optreden in de media is voor Het Limburgs Landschap een uitgelezen mogelijkheid om positief in het nieuws te komen. De eigendommen lenen zich ervoor om in beeld gebracht te worden, wat leidt tot prachtige fotografie en film. Mits voldoende mediatijd en -ruimte worden geboden, biedt het ook de gelegenheid om het genuanceerde verhaal te vertellen over de (historische) samenhang van natuur, landschap en erfgoed. Dat komt enerzijds het imago van de organisatie ten goede en brengt anderzijds juist erfgoed dichterbij de mensen, hetgeen weer tot meer waardering kan leiden.

Het Limburgs Landschap als provinciale trust

a. De trustgedachte

Het Limburgs Landschap heeft de ambitie om zich nadrukkelijker als de Provinciale Trust van Limburg te laten zien. De zorg voor erfgoed gaat Het Limburgs Landschap al sinds haar oprichting aan het hart, en dat wil de organisatie meer uitdragen. De voorbije jaren is het Limburgs Landschap gegroeid in haar rol als provinciale erfgoedorganisatie. Dit heeft stilaan geleid tot een verbrede rol: die van provinciale trust. Vanuit de trustgedachte is de relatie met de achterban van het Limburgs landschap de laatste jaren ook breder en kleurrijker geworden. In het woord trust speelt vertrouwen of – liever gezegd – toevertrouwen een belangrijke rol. Het verklaart de titel van deze nota: Toevertrouwd aan Het Limburgs Landschap.

THE NATIONAL TRUST: EEN STERKE ORGANISATIE MET BEIDE BENEN OP BRITSE BODEM

Eén van de oprichters in 1895 van de National Trust was onderwijzeres Octavia Hill. Jarenlang zette ze zich in voor een betere huisvesting van de arbeiders in Londen. Later bedacht ze hoe belangrijk de vrije natuur kon zijn voor mensen die dag in dag uit in de bedompte stad moesten wonen. Octavia Hill liet geen gelegenheid ongemoeid om de deugden aan te prijzen van de ongerepte natuur, schone lucht en een blauwe hemel. Iedereen moet naar buiten kunnen om van de natuur te genieten, vond ze. Het initiatief van Octavia Hill en enkele medestanders leidde in 1895 tot de oprichting van de 'National Trust for Places of Historic Interest or Natural Beauty'.

In de eerste jaren van zijn bestaan was de National Trust een charitatieve organisatie zoals Groot-Brittannië er zoveel kende. Een aantal weldoeners stak er geld in en daarmee was de Trust in staat om hier en daar monumenten van de ondergang te redden en natuurterreinen aan te kopen. Al snel echter groeide de National Trust uit tot een échte nationale organisatie die de steun kreeg van duizenden betalende begunstigers. De National Trust heeft op dit moment maar liefst 3,8 miljoen leden in binnen- en buitenland. Er werken meer dan vijftigduizend vrijwilligers. De organisatie beheert 240 duizend hectare land, 1150 kilometer kustlijn en meer dan 350 historische kastelen en landgoederen. Toen de Trust zag dat veel eigenaren van de grote oude Engelse landhuizen het steeds moeilijker kregen met de exploitatie van het oude familiebezit, zijn tientallen van de huizen door de Trust aangekocht, en opengesteld voor het publiek. Verder bezit de Trust zo'n zestig complete dorpen en vele honderden woonhuizen. In ruim een eeuw tijd is de National Trust een buitengewoon succesvolle organisatie gebleken. Zijn kracht is vooral gelegen in de massale aanhang. Lidmaatschap geeft gratis toegang tot zijn monumenten en tuinen. Jaarlijks ontvangt de National Trust bijna twintig miljoen bezoekers. De National Trust is nooit blijven hangen bij een oude beproefde aanpak. Steeds is de organisatie blijven zoeken naar nieuwe, eigentijdse mogelijkheden om het nationale erfgoed te 'vermarkten'. De monumenten die de organisatie onder beheer heeft, worden gerund als bedrijven. Uitgangspunt is steeds dat ze een eigen bron van inkomsten hebben en dat ze zichzelf moeten kunnen bedruipen. Deze aanpak stelt de National Trust in staat om als organisatie zonder overheidssubsidie voor de bedrijfsvoering te werken. Er komt alleen subsidie binnen voor de projecten. De belangrijkste les die je van de National Trust kunt leren, is dat je ervoor moet zorgen dat je als organisatie midden in de samenleving staat.

Kijk voor meer informatie over de activiteiten van de National Trust op www.nationaltrust.org.uk.

b. Verantwoordelijkheid voelen en nemen

Stichting Het Limburgs Landschap voelt zich verantwoordelijk voor het Limburgs cultureel erfgoed. Het grote voorbeeld is de National Trust in Groot Britannië. Dichter bij huis zie je de trust-organisatie het best bij de Stichtingen Geldersch Landschap en Geldersche Kasteelen, maar ook bij Het Drentse Landschap. Kiezen voor een provinciale trust betekent voor Het Limburgs Landschap dat zij zich - nóg breder dan nu het geval is - gaat bezighouden met bijna alles wat Limburg tot Limburg maakt. We kiezen voor het behoud van de Limburgse culturele identiteit in brede zin. Het Limburgs Landschap richt zich niet alleen op het behoud van natuur, landschap en erfgoed, maar bijvoorbeeld ook op burgerparticipatie en het stimuleren van de lokale economische activiteiten via het leveren van specifieke producten en diensten. De trustaanpak zorgt zo voor een nog betere verankering van de stichting in de Limburgse samenleving.

Overheden, instellingen en burgers vertrouwen Het Limburgs Landschap taken toe die met natuur en landschap en met materieel en immaterieel erfgoed te maken hebben. Het woord trust geeft aan dat de beheerder optreedt alsof hij de eigenaar is van hetgeen hij beheert. Eigendom van natuur en monumentaal erfgoed is echter niet vrijblijvend. Met elke verwerving, of het nu 'rood' of 'groen' is, brengt Het Limburgs Landschap de ambitie tot uiting om bestaande waarden in de provincie te behouden en zo mogelijk te versterken. Het brengt een zware verantwoordelijkheid met zich mee en zo wordt dat door Stichting het Limburgs Landschap ook ervaren. Met de keuze voor verwerving van erfgoed wordt dan ook zorgvuldig omgegaan. Het Limburgs Landschap gaat alleen in die gevallen over tot aankoop of overname indien de consequenties op zorgvuldige wijze zijn afgewogen. Daarbij is de inbreng van meerdere disciplines vereist: cultuurhistorisch, bouwkundig, landschappelijk/ecologisch én financieel.

c. Uitgangspunten provinciale trust

Naast de zorg voor natuur en landschap zet de Stichting het Limburgs Landschap zich nadrukkelijk ook in om op te treden als beheerder en beschermer van monumentale cultuurhistorische objecten. Zij wil dé beherende erfgoedinstelling van Limburg zijn en zich als provinciale trust overal op het grondgebied van de provincie Limburg inzetten. Zij gaat daarbij nadrukkelijk op zoek naar betrokkenheid van de inwoners van Limburg. Aandacht voor de burgers en de lokale economie zijn daarbij kernwoorden. Drijfveer is de zorg voor onze karakteristieke leefomgeving.

Monumentenzorg

Door het grote aantal waardevolle en karakteristieke monumenten in de provincie moeten keuzes gemaakt worden welke wel en welke niet tot het domein van Het Limburgs Landschap zouden kunnen behoren. Daar is geen sluitende blauwdruk voor: elk object zal op eigen waarde en mogelijkheden worden beoordeeld. Niet alleen rijksmonumenten komen in het vizier, ook provinciale en gemeentelijke monumenten kunnen interessant zijn, en zelfs karakteristieke gebouwde objecten zonder monumentenstatus. Het Limburgs Landschap werkt al 85 jaar

Hoogeruuts

vanuit een eigendomssituatie. Het in deze periode verkregen erfgoed (in de breedste zin van het woord) is haar kracht. Deze lijn zal worden doorgezet, met andere woorden: ook in de toekomst zal het beheer zich voornamelijk beperken tot erfgoed dat tot het eigendom behoort. Eigendom is nu eenmaal de beste garantie voor langdurige instandhouding. Dat betekent ook dat Het Limburgs Landschap in beginsel geen beheer zal voeren over de eigendommen van derden. Er kunnen bijzondere objecten zijn waarbij dit - al dan niet tijdelijk - wel kan worden overwogen (bijvoorbeeld het beheer van Bleijenbeek vooruitlopend op verkrijging in erfpacht). Die zullen per situatie worden beoordeeld.

Het Limburgs Landschap acteert bij het veiligstellen van monumentaal erfgoed binnen een uitgebreid netwerk en met name op verzoek van derden, of in schrijnende gevallen op eigen initiatief.

Binnen een aantal criteria kan zij zich verantwoord en vanuit eigen kracht en visie daarvoor inzetten, waarbij elk nieuw object steeds zal worden beoordeeld in de context van het reeds verworven eigendom:

1. Het Limburgs Landschap zet zich in voor behoud en beheer van Limburgs erfgoed, dat aangemerkt kan worden als 'authentiek' en 'karakteristiek'. Zij voelt daarbij een bijzondere verantwoordelijkheid wanneer de instandhouding (ernstig) wordt bedreigd.
2. Het Limburgs Landschap houdt bij het verwerven van eigendom rekening met de staalkaart aan landschappen en cultuurhistorische elementen die 'karakteristiek Limburgs' zijn. Een karakteristieke vakwerk watermolen met bijbehorend beekdal heeft bij veiligstelling dan een hogere prioriteit dan een korenmolen van een type dat (bijvoorbeeld ook in andere provincies) algemeen voorkomt.
3. Er is bij voorkeur een relatie van het gebouwde erfgoed met het omliggende landschap door de ligging en/of de cultuurhistorische betekenis. Wanneer het aansluit bij bestaand eigendom van Het Limburgs Landschap komt het eerder voor verwerving in aanmerking. Ook verwerving van objecten zonder duidelijke relatie met het bestaande eigendom kan echter aan de orde zijn (bijv. Oude Pastorie, Hoogcruts). Verwerving binnen het stedelijk gebied zal in principe niet plaatsvinden.
4. De mogelijkheden en beperkingen ten aanzien van gebruik en exploitatie zijn mede bepalend. Wanneer er een gebruiksfunctie / bestemming gevonden kan worden, passend binnen de doelstellingen van Het Limburgs Landschap, dan is dit een pré.
5. Tenslotte zijn de staat van onderhoud, de benodigde investeringen, maar meer nog de financiële last van het toekomstig beheer en onderhoud cruciaal voor een mogelijke verwerving. Er dient voldoende zicht te zijn op dekking van de financiële consequenties voor de korte en lange termijn.

Landschap

De kwaliteit van het landschap gaat al decennia achteruit, met name in het agrarische gebied. Veel van de zichtbare lijnen met het historische verleden zijn op onherstelbare wijze doorgesneden. Dat heeft gevolgen voor de 'leesbaarheid' van het landschap. Door de grootschalige modernisering is niet alleen de soortenrijkdom van planten en dieren in het buitengebied sterk achteruit gegaan, ook zijn er veel historische sporen verdwenen. Hele hoofdstukken uit het geschiedenisboek dat het landschap is, zijn daardoor op veel plekken als het ware uitgegumd. Voor Het Limburgs Landschap is dat reden temeer om extra alert te zijn op het behoud van de nog resterende karakteristieke waarden. Juist die elementen – klein of groot – die het landschap zijn eigenheid verlenen, die de samenhang duidelijk maken of die het *verhaal* vertellen, verlenen het zijn schoonheid en zijn het beschermen meer dan waard. Dat kan en hoeft niet overal, want een landschap is levend, maar gezien de

*Links: Karakteristiek
heuvellandschap*

*Rechts: Leilindes voor de
Kloosterhof*

grove ingrepen in de vorige eeuw, ligt er een extra maatschappelijke opgave voor het behoud van het verhaal van het nog wel behouden en herkenbare Limburgse landschap.

*Van links naar rechts en van
boven naar beneden:
Orgelpijpen, holleweg,
hoogstramfruit, stegeltje,
grachten, kapel*

De stichting heeft primair het landelijk gebied als werkgebied en in mindere mate het stedelijk milieu. De bestaande eigendommen van de stichting liggen overwegend in de Ecologische Hoofdstructuur, thans het *Natuurnetwerk Nederland*. Ook buiten het Natuurnetwerk heeft de stichting echter een functie bij de bescherming van natuur en landschap. De stichting komt op voor het behoud van het landschap in de gehele provincie en stelt alles in het werk om dit niet nog verder in kwaliteit te laten achteruitgaan. Dat doet ze door

Van boven naar beneden:

Huisje Merum

Kasteel Arcen

Kasteeltuinen Arcen

beleidsbeïnvloeding, belangenbehartiging en samenwerking met andere instanties die zich sterk maken voor natuur en landschap. Voor karakteristieke elementen in het landschap kan de stichting – in aanvulling op de hiervoor beschreven werkwijzen – als vangnet fungeren. Het verwerven van eigendom is immers een belangrijk instrument bij het veiligstellen van erfgoed dat anders verloren zou kunnen gaan. Dit geldt zowel voor landschapselementen als gebouwde objecten. De stichting gaat met aankoop terughoudend om en zal altijd de alternatieven onderzoeken teneinde de meest passende constructie voor behoud en beheer te garanderen. Dat doet ze in samenspraak met de provincie, met collega-organisaties, maar vooral ook met de lokale overheid en met organisaties en betrokkenen op dorpsniveau.

d. Gebruik, functies, samenwerking met ondernemers

Visies ten opzichte van beheer en gebruik van monumenten zijn aan de tijdsgeest onderhevig. Bij het beheer en gebruik van monumenten werd vroeger centraal gesteld dat het monument zoveel mogelijk in de staat moest blijven zoals die ooit was. Dat conserverende uitgangspunt geldt nog steeds, maar de inzichten zijn wel bijgesteld. Zeker als monumenten worden gebruikt en/of bewoond, kan van de gebruikers en bewoners niet worden verwacht dat zij leven in dezelfde omstandigheden waarin het monument oorspronkelijk werd benut. Aanpassingen zijn gewenst en noodzakelijk met respect voor de monumentale waarden. Ook wordt er tegenwoordig van uitgegaan dat aanpassingen die in de loop der tijd zijn aangebracht, ook hun waarde kunnen hebben. Bij restauratie wordt een zorgvuldige afweging gemaakt: welke elementen uit welke tijdvakken zijn waardevol en passen bij het karakter van het monument. Het monument vertelt zo een verhaal met een nieuw hoofdstuk.

De strikt conserverende opvatting kan leiden tot weliswaar stijlvolle, maar daardoor 'levenloze' monumenten. De opvatting van vandaag leidt tot 'levende' monumenten die gebruikt, bewoond en waar mogelijk voor publiek opengesteld worden. Door functies aan de monumenten toe te kennen, worden de gebouwen verwarmd, gelucht en onderhouden. Een bekende herbestemming is het geschikt maken van een boerderij tot woonboerderij, en daar zijn inmiddels vele geslaagde voorbeelden van. Zeker is wel dat in gebouwd erfgoed verantwoord gebruik en/of bewoning uitstekend kan samengaan met het behoud van de monumentale waarden. Daarbij ligt herbestemming naar een afwijkende functie niet altijd voor de hand, maar het kan wel het behoud van het monument betekenen. Voorbeelden bij Het Limburgs Landschap zijn een kasteel in gebruik als hotel en restaurant, een karakteristieke boerderij als kantoor, en een watermolen in gebruik als graanbrandery met horeca.

Openstelling leidt tot bijzondere publieksattracties, waarbij Kasteel Arcen met tuinen bij Het Limburgs Landschap een van de meest in het oog springende voorbeelden is. Bij openstelling geldt dat er een gezonde balans gevonden dient te worden tussen het authentieke gebruik van het monumentale object en de museaal-educatieve functies. Ook andere exploitatiefuncties, zoals erfgoedlogies, nopen tot het maken van zorgvuldige afwegingen, waarbij de karakteristieke elementen die de geschiedenis van het object vertellen behouden blijven.

Erfgoedlogies

Een bijzondere vorm van herbestemming is het geschikt maken van historisch erfgoed als vakantieverblijf: 'erfgoedlogies'. Stichting Het Limburgs Landschap heeft de afgelopen tien jaar geïnvesteerd in een tiental bijzondere objecten, zodat ze als unieke vakantiewoning kunnen worden gebruikt. In het oog springende

voorbeelden zijn de Hoeve Bervesj in Cottessen, een gerestaureerde vakwerkhoeve met uitzicht over het Geuldal, en de Wittemer Molen (een watermolen aan de Sinselbeek).

Frankenhofmolen

Een bijzonder erfgoedlogies is de Frankenhofmolen, die in 2007 als bouwval werd verworven. Deze bovenslag watermolen uit 1736 bij Holset is een restant van de Vaalse textielcultuur in de achttiende eeuw. Door de eeuwen heen heeft de Frankenhofmolen een gevarieerd gebruik gekend: Een spinnerij, vollerij en wollen-dekenfabriek, en nu herbergt

het twee vakantiewoningen. Omdat bewust gekozen is om niet het gehele bouwvolume recreatief te benutten is het gelukt om het bewaard gebleven (pre)industriële karakter in belangrijke mate te behouden en voor de toekomst veilig te stellen.

Het Limburgs Landschap streeft er naar om panden 'sleutelgereed' op te leveren om deze vervolgens met maatwerkcontracten door lokale partijen te laten exploiteren. Waar nodig neemt Het Limburgs Landschap de exploitatie zelf ter hand, zoals bijvoorbeeld bij de Kasteeltuinen Arcen. Het beheer van de vakantiewoningen is ook een vorm van eigen exploitatie, waarbij echter wel de gehele bemiddeling en het dagelijks beheer zijn uitbesteed aan lokale bedrijven. Commerciële exploitatie is geen kerntaak van de stichting, en ook zal de stichting niet doelbewust de concurrentie aangaan met het plaatselijke bedrijfsleven. Onderbrengen van een monument bij een commerciële partner kan niet bij alle monumenten, soms door de grootte (bijvoorbeeld een ijskelder of wegkapel), soms door het type gebouw (bijvoorbeeld een ruïne). Ook windmolens zijn als industrieel erfgoed niet rendabel te exploiteren. Het Limburgs Landschap streeft er naar om bij het beheer van die objecten zo veel mogelijk vrijwilligers, molenaars en/of speciale stichtingen te betrekken. Een goed voorbeeld hiervan is de Houthuizermolen bij Lottum.

*Houthuizermolen Lottum met
vrijwillig molenaars*

Wymarsche Watermolen, Arcen

De toekomst van het Limburgs erfgoed in goede handen

a. Doorontwikkeling als provinciale trust

Het Limburgs Landschap wil zich verder ontwikkelen als provinciale trust. Als provinciale trust kan de stichting op een relatief goedkope, efficiënte en sociaal-maatschappelijk verantwoorde manier erfgoed behouden en zo bijdragen aan het 'product Limburg'. Van belang is daarbij wel dat Rijk, Provincie en gemeenten met het beschikbaar stellen van middelen en deskundigheid ook een deel van de verantwoordelijkheid blijven dragen.

Het Limburgs Landschap kan als provinciale trust een groot maatschappelijk rendement generen. Zij staat open voor zo'n verdere ontwikkeling en zal zich daar de komende jaren ook sterk voor maken.

b. De organisatie, POM, Erfgoedcommissie

De erfgoedtaak van Het Limburgs Landschap is doorlopend in ontwikkeling en draagt bij aan een verdere professionalisering van de organisatie. Daarbij wordt regelmatig getoetst of de organisatie voldoende is toegerust voor de taken en verantwoordelijkheden die aan haar zijn toevertrouwd.

Vakkennis

Naarmate het aantal monumentale objecten in eigendom toeneemt, neemt ook de verantwoordelijkheid en de behoefte aan kennis toe, met name bij restauratie en herstel van gecompliceerde en/of unieke gebouwen. Een deel van de benodigde kennis is 'in huis' bij de medewerkers zelf, terwijl specialistische kennis waar nodig van buiten de organisatie wordt betrokken. De organisatie beschikt over een gebouwenregister en

meerjarenonderhoudsplannen voor het gebouwd en natuurlijk erfgoed. Deze zijn onmisbaar bij planmatig beheer en geven overzicht over de te verwachten financiële lasten. De toenemende verantwoordelijkheid vergt dat het niveau van vakkennis binnen de organisatie op peil wordt gehouden en waar nodig tijdig wordt uitgebreid.

Stichting het Limburgs Landschap is ervan overtuigd dat kwalitatief hoogwaardig restaureren en beheren de basis vormen voor een duurzaam monumentenbehoud. Zij maakt daarbij vanouds ook veel gebruik van externe expertise. Om de interne kennis van

gebouwd erfgoed te vergroten en het begeleiden van restauratieprojecten beter mogelijk te maken is in 2014 een medewerker projectcoördinatie gebouwen (met een achtergrond in gebouwenrestauratie) aangesteld. Ook is toen de organisatie zodanig aangepast dat het directe gebouwenbeheer niet meer vanuit de drie districten wordt uitgevoerd maar voor het gehele bezit wordt verzorgd door de afdeling Projecten en Gebouwenbeheer.

Floraplafond Kasteel Arcen

In de loop der jaren heeft voorts de verantwoordelijkheid voor het ‘groene’ en ‘rode’ erfgoed een brede, integrale inbedding gekregen in de organisatie. Het bewaken van de kwaliteit bij het dagelijks terrein- en gebouwenbeheer heeft daarbij extra aandacht gekregen, met oog voor de financiën, de ecologie, cultuurhistorie en communicatie bij de exploitatie.

POM-status

Stichting het Limburgs Landschap had tot 2013 van rijkswege de AOM-status (Aangewezen Organisatie voor Monumentenzorg). Bij wijziging van de BRIM (Besluit Rijkssubsidieregeling Instandhouding van Monumenten)

Restauratie Kasteel Arcen eind jaren tachtig en 2015

is in 2013 door het ministerie de AOM-status vervangen door de POM-status (Professionele Organisatie voor Monumentenzorg). Het Limburgs Landschap heeft daarop in 2013 een aanvraag ingediend om de POM-status te verwerven, maar die is door de RCE op advies van de Raad voor Cultuur niet verleend. De stichting staat daarin niet alleen, want van de 45 aanvragen sinds 2013 heeft de Raad voor Cultuur slechts twaalf organisaties de POM-status toebedeeld. Dat roept vragen op. De Minister heeft daarom de Raad voor Cultuur gevraagd zich over deze vraagstukken te buigen en te adviseren over de aanvraagprocedure voor de POM-status. Het rapport 'Van statisch naar dynamisch, advies professionalisering monumentenbehoud' uit oktober 2015 is daarvan het resultaat. De Raad voor Cultuur doet daarin aanbevelingen om tot een betere procedure en een volwaardiger

monumentenbeleid te komen. Een algemene aanbeveling van de Raad is 'om tot een kwalitatief hoogwaardiger en duurzamer instandhouding van monumenten te komen; er moet op een bredere manier naar goed eigenaarschap gekeken worden. Bij institutionele eigenaren dient de aandacht niet alleen uit te gaan naar het opdrachtgeverschap bij instandhouding, restauratie of transformatie, maar nadrukkelijk ook naar het ondernemerschap'. Daarnaast doet de Raad nog een aantal specifiekere, instrumentele aanbevelingen. Stichting het Limburgs Landschap heeft inmiddels als onderdeel van haar erfgoedbeleid in augustus 2016 een vernieuwde aanvraag voor de POM-status ingediend. Daarbij zijn de leervaringen van de eerdere afwijzing en de aanbevelingen van de Raad voor Cultuur benut.

Erfgoedcommissie

Het Limburgs Landschap stelt een Erfgoedcommissie in om de kennis en expertise van de organisatie op het terrein van erfgoed verder te versterken. Deze commissie is qua structuur en werkwijze vergelijkbaar met de Beheercommissie zoals die als adviesorgaan vooral op het ecologische vlak vanaf 1997 naar volle tevredenheid functioneert. De erfgoedcommissie wordt eveneens een adviescommissie van overwegend externe deskundigen. Zij leveren specialistische kennis en expertise die aanvullend is op intern aanwezige informatie en bruikbaar is voor de organisatie.

Beheercommissie Stichting het Limburgs Landschap

*Foto's pagina 33 van boven
naar beneden: Opnames
Natuurlijk Limburg bij de
Inaborg, Oude Pastorie Beek,
Kasteelruïne Stein,
Bezoekerscentrum Nationaal
Park de Maasduinen, Well.*

De erfgoedcommissie vertegenwoordigt de brede opvatting van Het Limburgs Landschap over erfgoed: niet alleen gebouwen, maar juist de samenhang met landschap, cultuur- en natuurhistorie met bijbehorende verhalen spelen er een rol. Ook het gebruik van erfgoed kan deel uitmaken van het verhaal, of de inventaris, of het vroegere dagelijks leven in en rond de gebouwen. De eeuwenlange strijd die er geleverd is en de wisselende condities waaronder mensen er hebben gewoond en gewerkt zijn van belang. Het religieus erfgoed, het immaterieel erfgoed en andere - soms misschien niet voor de hand liggende - elementen kunnen een erfgoedbetekenis hebben. De samenstelling van de erfgoedcommissie doet recht aan de breedte van deze thematiek.

Adviezen van de erfgoedcommissie kunnen richtinggevend zijn voor allerlei aspecten van het werk van de organisatie: verwerving, restauratie, dagelijks beheer, landschapsherstel, natuurontwikkeling, educatie en de communicatie erover. De commissie is primair gericht op het inhoudelijk adviseren op kwaliteit. In de erfgoedcommissie worden disciplines samengebracht die aanvullend en verdiepend zijn op de kennis van de organisatie: kennis kan betrekking hebben op cultuurhistorie, bouwhistorie, restauratietechnieken, materiaalkennis en interieurs of specifiek wetenschappelijk onderzoek op dit vlak. Zo kan vakmanschap in de breedte worden benut en ontstaat een platform dat zowel voor de leden als de organisatie inspirerend en verrijkend is. De commissie staat, net als bij de beheercommissie, onder voorzitterschap van een lid van het Dagelijks Bestuur en brengt advies uit aan de directeur-rentmeester.

c. Financiering

Restauratie en onderhoud van erfgoed vergen veel geld, en zullen ook op de lange termijn middelen blijven vragen. Dat vergt een bijzondere kijk op en kennis van financiering. De verwerving van monumenten zal nooit de continuïteit van de organisatie in gevaar mogen brengen. Voor de financieringsbehoefte van te restaureren monumenten, waarvoor Het Limburgs Landschap in voorkomende gevallen een vangnetfunctie wil vervullen, zal regelmatig naast een beroep op de overheid ook een beroep op aanvullende middelen moeten worden gedaan. Uitgangspunt bij het regulier beheer van de gebouwen is dat dit kostendekkend plaatsvindt op basis van hun opbrengsten (huur, pacht, erfpacht). Ook als de exploitatie niet de financieringsbehoefte kan dekken, zijn aanvullende financiële middelen nodig. Extra aandacht voor fondsenwerving is derhalve geboden.

Fondsenwerving is een vak dat zich de laatste decennia enorm heeft ontwikkeld. In het algemeen nemen subsidies af en neemt het aandeel van particuliere fondsen en bijdragen toe. Verwacht wordt dat die ontwikkeling ook de komende tijd zal doorzetten. Dat vergt een eigentijdse kijk op fondsenwerving in de eigen regio, waarbij bijvoorbeeld particulieren en (familie)bedrijven worden benaderd vanuit hun betrokkenheid bij de eigenheid en identiteit van de streek waar ze wonen of geboren zijn. De Stichting Robur vervult hierbij een belangrijke rol.

Het Limburgs Landschap stelt zich ten doel om de fondsenwerving de komende jaren pro-actief en doelgericht verder te gaan ontwikkelen, met als extra doel de veiligstelling van Limburgs erfgoed. Daarbij zal de aansluiting worden gezocht bij lokale initiatieven en betrokkenheid. Zo mogelijk wordt met de bestaande (landelijke) erfgoed- en restauratiefondsen een vaste relatie opgebouwd.

d. Publiek, openstelling, communicatie

Veel van het gebouwd erfgoed van Het Limburgs Landschap is op de een of andere manier toegankelijk. De komende jaren wordt verkend of meer openstelling redelijkerwijs tot de mogelijkheden behoort. Openstelling wordt door het publiek zeer gewaardeerd en het leidt tot onmisbaar draagvlak in de samenleving.

Erfgoededucatie draagt bij aan de kennis en waardering voor erfgoed bij het publiek. Het is van belang om passende en hedendaagse vormen van communicatie te benutten om het verhaal van groen en rood erfgoed te vertellen op een voor het publiek toegankelijke en aansprekende wijze. Dat kan het beste op de locatie zelf, want daar is de beleving van de verhalen het sterkste.

Het verhaal van het Limburgs erfgoed zal ook via de media verder worden verteld. De serie *Natuurlijk Limburg* op de regionale televisie heeft reeds tot veel aandacht en draagvlak onder de bevolking geleid, evenals de publicaties in de krant, tijdschriften en bijzondere uitgaven. Het vastleggen van de historie en daarover publiceren voor een breder publiek zijn onderdeel van de werkwijze. Basis daarbij is degelijk archiefonderzoek, gekoppeld aan landschapshistorie of restauratie. Als ook nog koppelingen gemaakt kunnen worden tussen natuurwaarden, landschap en cultuurhistorie levert dit aansprekende verhalen op, waardoor de verbanden binnen het Limburgs Landschap nog beter voor het voetlicht kunnen worden gebracht.

Goede communicatie op de juiste momenten en in de juiste vorm vergroot het draagvlak voor de waarden waar Het Limburgs Landschap zich sterk voor maakt. Het legt de basis voor betrokkenheid, met onmisbare resultaten als gevolg: een achterban van begunstigers, giften en schenkingen, actieve vrijwilligers en lokale samenwerkingsverbanden.

e. Samenwerking met andere organisaties, lokale betrokkenheid, de rol van vrijwilligers

Het Limburgs Landschap vervult in het Erfgoedplatform Limburg rollen op het vlak van zowel kennis, beheer als beleid. Daarmee neemt het een scharnierfunctie in binnen het veld van de maatschappelijke erfgoedorganisaties. Het platform is van belang voor afstemming van beleidsbeïnvloeding en lobby, maar ook voor het uitwisselen van kennis en ervaring. Door gezamenlijke activiteiten gericht op de politiek en het algemene publiek, kan het maatschappelijk draagvlak voor behoud en beheer van erfgoed verder worden ontwikkeld. Zo kunnen kennisbundeling en verruiming van het politieke en maatschappelijk draagvlak bijdragen aan een steviger fundament onder het erfgoedbeheer in Limburg.

Door het verhaal van het erfgoed te vertellen, kan Het Limburgs Landschap haar integrale manier van veiligstellen van erfgoed duidelijk maken. In de communicatie zal nadrukkelijker dan nu worden aangesloten bij het lokale niveau: initiatieven, vrijwilligers, organisaties. Daarmee kan lokale betrokkenheid worden gestimuleerd.

Vrijwilligers zijn buitengewoon waardevol voor het dagelijks beheer van erfgoed, met name in die gevallen waarbij openstelling en een publieksfunctie aan de orde zijn. Rond een aantal monumenten hangt een 'schil van vrijwilligers' die een groot aantal beheerstaken uit handen van de organisatie kan nemen. Daarmee kunnen de vrijwilligers een instrument zijn voor het creëren van het draagvlak en optimaliseren van het imago van de organisatie.

Er bestaat een groot en groeiend potentieel aan vrijwilligers, met name in de leeftijdsgroep 50-70 jaar, die zich vanuit een grote betrokkenheid wil inzetten. Zij hebben een lokale binding en betrokkenheid, en kunnen ook via lokale kanalen worden geworven. Het Limburgs Landschap zal de komende jaren investeren in de relatie met de vrijwilligers om hen op meerdere manieren bij de organisatie te betrekken. Zo zullen de deskundigheid en werkervaring van vrijwilligers meer worden benut. Er wordt er naar gestreefd om de binding met vrijwilligersgroepen te versterken zonder dat het de betaalde krachten van de organisatie onevenredig belast. Dat zal niet altijd gemakkelijk zijn. Het is de kunst een manier te vinden waarbij de investering uit de organisatie zich terugbetaalt in de optelsom van de waarde van hun inzet (in uren), maatschappelijk draagvlak en lokale betrokkenheid. Daarbij zal ook gekeken worden naar de *best practices* rond de inzet van vrijwilligers elders.

*Van links naar rechts en van
boven naar beneden:
Vrijwilligers aan het werk,
boomopslag verwijderen op de
hei, marmere lambrisering
kapel, vuilruimen langs de
maas, hulp bij restauratie-
project.*

f. Versterking van de positie in de samenleving

De komende jaren wil Het Limburgs Landschap nog meer de verbinding zoeken met ontwikkelingen in de samenleving. Het gebruik en de benutting van erfgoed kan daarvoor – binnen aanvaardbare grenzen – worden uitgebreid.

Erfgoed en monumentale gebouwen lenen zich bij uitstek als basis voor ontwikkelingen die aansluiten bij behoeften in de samenleving. Daarbij valt te denken aan:

- Streekproducten uit de eigen terreinen: bijvoorbeeld hoogstamfruit ambachtelijk laten verwerken tot producten zoals stroop, appelsap etc.
- Het aanbieden van arrangementen in de toeristisch/recreatieve sector. Bijvoorbeeld een compleet arrangement met drie dagen ‘genieten bij Het Limburgs Landschap’: overnachten, eten, natuurbeleving, fietstochten etc.
- Het in combinatie met zorginstellingen aanbieden van zinvolle dagbesteding voor ouderen, het bieden van werk (met begeleiding) voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.
- Samenwerkingsverbanden met leerbedrijven, bijvoorbeeld voor tuin- en landschapsonderhoud, bosbouw, maar ook horeca en publieksfuncties. Hierdoor kan het oude vakmanschap overgedragen worden op de nieuwe generaties.
- Samenwerking met het onderwijs in het kader van cultuur- en erfgoededucatie, geschiedenis en aardrijkskunde.
- Samenwerking met andere erfgoedorganisaties.

Sociaal Verbond Limburg

Het Limburgs Landschap is een van de ondertekenaars van het convenant Sociaal Verbond Limburg. Hiermee creëert een aantal Limburgse organisaties kansen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Daarmee dragen ze door onderlinge samenwerking bij aan het vergroten van de arbeidsparticipatie. Het (onder begeleiding) onderhouden van landschap en erfgoed leent zich uitstekend voor het opzetten van projecten voor arbeidsparticipatie voor bijzondere doelgroepen.

*Appels rapen in de
Belletboomgaard.*

Slotwoord

Af en toe moet een organisatie zich de vraag stellen ‘waartoe ze op aarde is’. Op die vraag kan Het Limburgs Landschap maar één duidelijk antwoord geven: als organisatie die Limburgser is dan de andere organisaties, moeten we ons inzetten voor behoud en beheer van het Limburgs eigene.

Het gaat om ónze natuur, óns landschap en ónze culturele identiteit. Natuur en cultuur zijn in Limburg niet te scheiden. Dat een oude organisatie als Het Limburgs Landschap zich de laatste jaren weer steeds nadrukkelijker met het Limburgs culturele erfgoed is gaan bezighouden, mag dan ook niemand verbazen.

Het belang van deze zogenaamde ‘zachte waarden’ wordt alom steeds meer onderkend. Zoals uit onderstaand kader blijkt zijn ze juist in onze westerse ‘lerende economie’ steeds meer een voorwaarde voor succes.

Met de steun en de hulp van onze achterban gaan we proberen onze doelstellingen meer dan ooit in het centrum van de samenleving uit te dragen: behoud, beheer en ontwikkeling van natuur, landschap en cultureel erfgoed. Het Limburgs Landschap zal hiervoor al haar beschikbare middelen inzetten. Daarbij rekenen we op de steun van Rijk, Provincie, gemeenten, collega-instellingen en fondsen die zich de afgelopen jaren steeds trouwe partners getoond hebben.

De kwaliteit van landschap en leefomgeving is een blinde vlek in veel strategieën voor het vestigingsklimaat. De meest verklarende economische succesfactoren, zoals belastingklimaat, (kennis) infrastructuur, veiligheid en onderwijs liggen in westerse landen al grotendeels vast, zodat deze factoren minder ingezet kunnen worden in de concurrentiestrijd tussen steden. De zogenaamd ‘zachte’ factoren gaan dus een steeds belangrijkere rol spelen op de beleidsagenda’s. Landschap is daarmee een logisch vertrekpunt voor ruimtelijke plannen, (economisch) té belangrijk om als compensatie of restvulling te worden behandeld.

In metropoolregio’s wereldwijd is een revolutie gaande. Sinds kort is in Madrid de rivier de Manzanares met alle daaraan grenzende buitenruimtes, zoals de paleistuinen, weer onderdeel van het publieke domein door het ondergronds brengen van een groot deel van de Madrileense ringweg M30. Deze evidente toevoeging aan het vestigingsklimaat was alleen mogelijk door de uitzonderlijke beslissing van burgemeester Alberto Ruiz Gallardón. In het onleefbaar wordende Londen besloot ‘Red Ken’ Livingstone de congestiebelasting in te voeren. Niet alleen ging zijn rechtse opvolger Boris Johnson daarmee door, hij voegde daar in 2011 ook nog eens het All London Green Grid aan toe en in 2015 de fietssnelwegen, ter verbetering van mobiliteit en leefomgeving. Deze en andere bestuurders illustreren de paradigmawisseling van louter investeren in gebouwde infrastructuur naar werken aan natuur, landschap en erfgoed als middel voor het aantrekken van hoogopgeleide kenniswerkers en kennisintensieve bedrijven. In de industriële stad werden natuurgebieden en erfgoed nog gezien als beperking van economische ontwikkelingen, in de ‘lerende economie’ zijn ze juist een voorwaarde voor succes. Of je het vanuit cultuurhistorisch, sociaal, ecologisch of economisch perspectief bekijkt – rechts of links in het politieke spectrum, investeren in het metropolitane landschap ligt voor de hand.

Uit: BLIND SPOT, metropolitan landscape in the global battle for talent, 2016

Bronnen

- Baas, H. (2015). Landschapsbeleid in Nederland. *Heemschut*, 5-10.
- Bosch, F., & Nieuwenhoven, P. v. (1978). *Ontdek het mergelland*. I.V.N.
- Broek, O. v. (2016). *Maarten Schenck van Nijdeggen, Carrière in oorlogstijd*.
- Grutters, M. (2011). *De Maasheggen, Parel van mens en natuur*. Vierlingsbeek.
- Huizinga, H. (2014). *Oogst van de landschappen van de zandgronden*. Maarn.
- Huizinga, H. (2014). *Oogst van de landschappen van rivieren en kust*. Maarn.
- Huizinga, H. (2015). *Oogst van de veenlandschappen*. Maarn.
- Huizinga, H. (2016). *Oogst van het Krijtlandschap*. Maarn.
- Jansen, P., van Benthem, M., & Boosten, M. (2012). *Bosgeschiedenis en erfgoed*. Wageningen: Stichting Probos.
- K.N.N.V. (1981). *Natura, Heggen en houtwallen*. Hilversum.
- Landschap Overijssel. (2013). *De staat van ons landschap*. Dalfsen.
- Landschap Overijssel. (2013). *De waarden van ons landschap*. Dalfsen.
- Mientjes, T. (2005). *Het andere Limburg*. Stichting het Limburgs Landschap / Dagblad de Limburger.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2011). *Kiezen voor karakter, visie erfgoed en ruimte*. Den Haag.
- Natuurmonumenten. (2014). *Verborgten schatten, gebouwen van Natuurmonumenten*. 's-Graveland.
- Provincie Limburg. (2009). *Landschapskader Noord- en Midden-Limburg*. Maastricht.
- Provincie Limburg. (2016). *Archeologie in de etalage, richtinggevend kader met actielijnen voor 2016 t/m 2019*.
- Provincie Limburg. (2016). *Monument in beweging, Beleidskader monumenten 2016 t/m 2019*.
- Provincie Limburg. (2016). *Toekomst voor Erfgoed, beleidskader met uitvoeringsprogramma immaterieel erfgoed 2016 t/m 2019*.
- Raad voor Cultuur. (2015). *Van statisch naar dynamisch, advies professionalisering monumentenbehoud*.
- Renes, P. (1999). *Landschappen van Maas en Peel*.
- Renes, P. (2016). Natuur en Landschap op zoek naar een nieuw verbond. *Voordracht voor besturen van de 12 Landschappen Soestduinen*. Universiteit Utrecht. *Utrechts Landschap*.
- Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed. (2010). *Een toekomst voor boerderijen*. Amersfoort.
- Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed. (2011). *Een toekomst voor kerken*. Amersfoort.
- Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed. (2012). *Een toekomst voor Groen*. Amersfoort.
- Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed. (2012). *Een toekomst voor molens*. Amersfoort.
- Rijksdienst voor cultureel Erfgoed, Ministerie van Economische zaken, West8, Wageningen UR, Lei, Staatsbosbeheer. (2016). *Blind Spot - metropolitan landscape in the global battle for talent*. Amsterdam: Vereniging Deltametropool.
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. (2016). *Atlas van het landschappelijk groen erfgoed van Nederland*. Amersfoort.
- Rousseau, P. (1998). *De Jezuïtenberg, Monument in mergel*. Maastricht.
- Staal, E., & Vos, I. (2006). *Het verhaal achter... Jubileumboek t.g.v. het 75-jarig bestaan*.
- Staatsbosbeheer. (2008). *Parels van Staatsbosbeheer*. Houten: Van Reemst Uitgeverij.
- Stichting het Drents Landschap. (2013). *Toevertrouwd aan het Drents Landschap*.
- Stichting het Limburgs Landschap. (1971). *Limburgse Landschappen*.
- Stichting het Limburgs Landschap. (1981). *Limburgse Landschappen*.
- Stichting het Limburgs Landschap. (2008). *Bestuurlijke annotatie t.b.v. Nota gebouwenbeleid*.
- Stichting het Limburgs Landschap. (2008). *Gebouwenbeleid, Landschap is meer dan Natuur alleen*.
- Stichting het Limburgs Landschap. (2010). *Beleidsplan 2010-2020*.
- Stichting het Limburgs Landschap. (2014). *Jaarverslag*.
- Stichting het Limburgs Landschap. (2015). *Jaarverslag*.
- Stichting het Limburgs Landschap. (2015). *Uit en Thuisboek*.

Stichting het Limburgs Landschap. (2016). Opgemaakt van Stichting het Limburgs Landschap:
<http://www.limburgs-landschap.nl>

Stichting het Limburgs Landschap. (2016). *Midterm preview Beleidsplan 2010-2020*.

Stichting Limburgse Kastelen. (2005). *Kastelen in Limburg; Burchten en Landhuizen*. Utrecht: Matrijs.

Stichting Limburgse Kastelen. (2013). *Kasteel en Landschap in Limburg*. Utrecht: Matrijs.

Stichting Menno van Coehoorn. (1998). *Atlas van historische vestingwerken in Nederland, Limburg*. Utrecht.

Stoel, J. (1995). Arcen: *De heerlijkheid, de heren en huizen*.

van Bussel, P. (1991). *De molens van Limburg*. Bura Boeken.

Colofon

De Erfgoednota *Toevertrouwd aan Het Limburgs Landschap* is opgesteld door organisatie en bestuur van Stichting Het Limburgs Landschap, 2016

Fotografie: Stichting Het Limburgs Landschap

Het groen Erfgoed van Het Limburgs Landschap anno 2016

Het groen erfgoed is sterk verweven met het landschap in de terreinen en vaak moeilijk afzonderlijk te benoemen. Voor een nadere beschrijving wordt verwezen naar het Uit- en thuisboek van Het Limburgs Landschap.

Bijzondere vermelding verdienen:

A. Historische buitenplaatsen

Historische buitenplaats Kasteel Arcen	108 KA Kasteel Arcen
Historische buitenplaats Kasteel Elsloo	320 KE Kasteel Elsloo
Historische buitenplaats Kasteel Goedenraad	308 GOE Goedenraad
Historische buitenplaats Kasteel Neercanne	303 NE Neercanne

B. Groene monumenten

Grafheuvel	103 HA De Hamert
Stalberg	103 HA De Hamert
Landweer Groote Heide	114 Groote Heide
Landweer Groote Heide	114 GRH Groote Heide
Landweer Groote Heide	114 GRH Groote Heide
Landweer Groote Heide	114 GRH Groote Heide
Landweer Groote Heide	114 GRH Groote Heide
De Hazepoot (Voorm Fort)	108 KA Kasteel Arcen
Fossa Eugeniana	108 KA Kasteel Arcen
Resten Klooster	108 KA Kasteel Arcen
Doolgaard	108 KA Kasteel Arcen
Generaalsheuvel	Onderste Bovenste Molen OBM110
Grafheuvel Janmerdalse Heide	Onderste Bovenste Molen OBM110
Grenskerk	204 WE Weerterbos
Grenspaal	204 WE Weerterbos
Schans	112 KAL Kaldenbroek
Schans	104 RA Ravenvennen

Het gebouwde Erfgoed van Het Limburgs Landschap anno 2016

Gebied	Object	Aankoop jaar
	Boerderijen	
210 BEY Beylshof	Beijlshof	1973
103 HA De Hamert	Boerderij Hagenaaars	1960
103 HA De Hamert	Boerderij Hamert	1960
108 KA Kasteel Arcen	Boerderij Kloosterhof	1998
333 ANST Anstelvallei	Hoeve Klarenanstel	2015
333 ANST Anstelvallei	Hoeve nieuw Erenstein	2015
112 KAL Kaldenbroek	Huis Kaldenbroek	2009
221 OL Oolerveld Isabellagriend	Huisje Merum	2010
308 GOE Goedenraad	Kasteelboerderij Goedenraad	1971
206 RO Rozendaal	Koningshof	1971
206 RO Rozendaal	Schrevenhof	1972
206 RO Rozendaal	Heerenhof	1971
208 EX Exaten	Exatenhof	1973
208 EX Exaten	Stockxhof	1973
	Molens	
326 VV Volmolen Vaals	Frankenhof Molengebouw	2007
326 VV Volmolen Vaals	Frankenhof Weverij	2007
326 VV Volmolen Vaals	Frankenhof Woonhuis	2007
112 KAL Kaldenbroek	Houthuizer Molen, Lottum	2003
331 JM Janssen Molen	Janssen Molen, Oirsbeek	2011
311 GR Gronsveld	Molen Gronsveld	2014
311 GR Gronsveld	Woning Molen Gronsveld	2014
332 SU Standerdmolen Urmond	Standaard Molen Urmond	2014
320 KE Kasteel Elsloo	Kasteel Elsloo Slakmolen	2014
305 TI van Tienhovenmolen	Van Tienhovenmolen	1999
108 KA Kasteel Arcen	Wijmarsche Molen	1976
108 KA Kasteel Arcen	Molenhuis Arcen	1976
310 WM Wittemer Molen	Witterermolen	1978
310 WM Wittemer Molen	Witterermolen Bakhuis	1978
310 WM Wittemer Molen	Witterermolen Schapenstal	1978

Gebied	Object	Aankoop jaar
	Kastelen	
108 KA Kasteel Arcen	Kasteel Arcen	1976
108 KA Kasteel Arcen	Theekoepel Inaborg	1976
108 KA Kasteel Arcen	Tiendschuur kasteel Arcen	1976
320 KE Kasteel Elsloo	Kasteel Elsloo	2014
320 KE Kasteel Elsloo	Kasteel Elsloo Drinkbakken	2014
320 KE Kasteel Elsloo	Kasteel Elsloo Historiesche buitenplaats	2014
320 KE Kasteel Elsloo	Kasteel Elsloo Ingang kasteel	2014
320 KE Kasteel Elsloo	Kasteel Elsloo Toegangshek Park	2014
320 KE Kasteel Elsloo	Kasteel Elsloo Tuinhek park kasteel	2014
320 KE Kasteel Elsloo	Kasteel Elsloo Tuinvaas	2014
320 KE Kasteel Elsloo	Kasteel Elsloo Waterbak	2014
128 BLE Bleijenbeek	Bleijenbeek Kasteel	—
308 GOE Goedenraad	Kasteel Goedenraad	1971
308 GOE Goedenraad	Kas Goedenraad	1971
206 RO Rozendaal	Kasteel Montfort	—
303 Kasteel Neercanne	Kasteel Neercanne	1947
303 Kasteel Neercanne	Muren Neercanne	1947
303 Kasteel Neercanne	Poortgebouw Neercanne	1947
303 Kasteel Neercanne	Vijver Neercanne	1947
330 SO Ruïne Stein	Ruïne Stein	2014
	Overig	
103 HA De Hamert	Boswachterswoning De Hamert	1960
303 Kasteel Neercanne	Boswachterwoning Neercanne	1947
102ZW Zwartwater	Boswachterwoning Zwart Water	1988
302 DEL De Dellen	Brug de Dellen	2012
315 EIJS Eijsder Beemden	Brug Eijsder Beemden	1994
208 EX Exaten	Brug Stockxhof	1973
208 EX Exaten	Brug Vagenboschweg	1973
206 RO Rozendaal	Clubgebouw st Joost	1980
309 COT Cottessen	Cottessen 3 schuren	1977
309 COT Cottessen	Cottessen 3 Woning	1977

309 COT Cottessen	Cottessen 5 Bakhuis	1977
309 COT Cottessen	Cottessen 9 Bervesj	1999
105 BO Bosserheide	De Sluis Maasduinen	2011
204 WE Weeterbos	Grenskerk	1981
204 WE Weeterbos	Grenspaal Weert	1976
112 KAL Kaldenbroek	Grote schuur met carport Kaldenbroek	2009
303 Kasteel Neercanne	Hoektoren Neercanne	1947
329 HC Hoogcruts	Hoogcruts	2011
108 KA Kasteel Arcen	Ijskelder	1976
114 GRH Groote Heide	Informatiecentrum Groote Heide	1998
103 HA De Hamert	Jachthut Hamert	1960
302 DEL De Dellen	Kalkoven de Dellen	—
306 BE Bemelerberg	Kalkoven NeKaMi groeve	2003
217 AN Anna Beemd Slaag Polderp	Mariakapel van Pol	2000
303 Kasteel Neercanne	Nato Groeve	1947
322 OPB Oude Pastorie Beek	Oude pastorie	2012
103 HA De Hamert	Resten Betoncentrale	2003
306 BE Bemelerberg Schiepersberg	Schapenstal Bemelerberg	1999
311 GR Gronsveld	Schuur Molen Gronsveld	2014
113 DOR Dorperheide	Schuur Walbeckerheide	2002
103 HA De Hamert	st Annakapel	2004
302 DEL De Dellen	Stal Meerssenerbroek	1998
203 SA Sarsven en Banen	Toiletgebouwtje Houtsberg	2009
302 DEL De Dellen	Trappen de Dellen	2012
103 HA De Hamert	Uitkijkplateau De Hamert	2012
302 DEL De Dellen	Uitkijktoren de Dellen	2012
103 HA De Hamert	Uitkijktoren De Hamert	2012
108 KA Kasteel Arcen	Uitkijktoren Hanikerweg Arcen	2015
206 RO Rozendaal	Uitkijktoren Reigersbroek	2015
107 ECK Eckeltse Bergen Bergerhei	Veldschuur Eckeltse Bergen	2003
112 KAL Kaldenbroek	Vm. Schaapskooi Kaldenbroek	2009
103 HA De Hamert	Vogelkijkhut westmeerven	2012
307 BT Bergse Heide	Werkschuur Z-Limburg	1993
204 WE Weeterbos	Wildtoren Weert	2008

Overzicht van de ingangen Onderaardse Kalksteengroeves van Het Limburgs Landschap

Gebied[illegible]

Groeve

Koelebosch-groeve
Steenbergske 2
Cluijsberggroeve
groeve naast de Cluijsberg
Gasthuisdelgroeve I
Gasthuisdelgroeve II (west)
Gasthuisdelgroeve II (oost)
Gasthuisdelgroeve I3
Gasthuisdelgroeve IV
Houbenbergske I
Groeve het Houbenbergske II
Mettenberg I
Mettenberg II
Mettenberg III
Mettenberg IV
Mettenberg V
Nevenkoelebosch-groeve
Groeve Onder de weg
Pinweg-groeve
Schiepersberg 3
Schoorberg-groeve II
Steenbergske 1
Strooberg-groeve
Groeve groot Welsden 1
Winkelberg-groeve
Houbenbergske, schachtingang
Boven-Neven Cluysberg
Bunderberg 1
Groeve groot Welsden 2
Kleine Strooberggroeve
Gasthuisdelgroeve 2a
Mettenberg 4a
Mettenberg 4b
Schiepersberg 2
Schiepersberg 1
Bunderberg 2
Bunderberg 3
Koeberg
Steenbergske 3
Heidegroeve
Musschenput-groeve
Barakkengroeve
Bonsdalgroeve (Ingang oost)

307 BT Bergse Heide	Garage en werkplaats Curfs
307 BT Bergse Heide	Kloostergroeve
307 BT Bergse Heide	Nieuwegroeve
307 BT Bergse Heide	Paradijsbergske 1
307 BT Bergse Heide	Paradijsbergske 2
307 BT Bergse Heide	Paradijsbergske 3
307 BT Bergse Heide	Slangenbergs-groeve
307 BT Bergse Heide	Groeve Staal ingang Geuldal
307 BT Bergse Heide	Viltergroeve
307 BT Bergse Heide	Werkplaats ster van Parijs
307 BT Bergse Heide	Wolfdries-groeve
307 BT Bergse Heide	Vlaberg groeve
307 BT Bergse Heide	Bonsdaalgroeve (Ingang west)
307 BT Bergse Heide	Gang achter betonconstructie
307 BT Bergse Heide	Kleine Brondalgroeve
307 BT Bergse Heide	Paradijsbergske 1a
307 BT Bergse Heide	Paradijsbergske 2a
307 BT Bergse Heide	Groeve in de Dolekamer
307 BT Bergse Heide	Groeve achter de Kalkbranderij
307 BT Bergse Heide	Schuncktunnel
302 DEL De Dellen	Groeve Staal Dagbouw-groeve
302 DEL De Dellen	Groeve Oly
302 DEL De Dellen	Groeve Schenk
302 DEL De Dellen	Watergrot
303 NE Kasteel Neercanne	Kasteelgroeve
303 NE Kasteel Neercanne	Kasteelgroeve (5 ingangen)
303 NE Kasteel Neercanne	Boschberggroeve-Jezuïetenberg
303 NE Kasteel Neercanne	Boschberggroeve-hoofdingang
303 NE Kasteel Neercanne	Houtgrotje Cannerberg
303 NE Kasteel Neercanne	Boschberg, Deur
303 NE Kasteel Neercanne	Boschberg, ingang
303 NE Kasteel Neercanne	Boschberg ingang
303 NE Kasteel Neercanne	Barbecuegrotje
303 NE Kasteel Neercanne	Aardappelgrotje
303 NE Kasteel Neercanne	Wijnkelder Neercanne
303 NE Kasteel Neercanne	Kasteelgroeve tuiningang
303 NE Kasteel Neercanne	IJsgrotje
303 NE Kasteel Neercanne	Neercanne, Putkelder
303 NE Kasteel Neercanne	Kasteelgroeve
303 NE Kasteel Neercanne	Cannerberggroeve
303 NE Kasteel Neercanne	Fallenberg-groeve

